

«Qui la vist i qui la veu» es pot dir amb tota propietat en parlar del tram de la Diagonal que va de les Glòries al Fòrum. De fet, fa vint anys no la veia ningú perquè hi havia molt pocs trams oberts, que estaven sobretot en els extrems, prop de les Glòries i del barri del Besòs. La resta era un maremàgnum caòtic de fàbriques, tallers, solars i cases que s'aixecaven enmig del que avui és la nova Diagonal.

En aquest dossier hem intentat explicar de manera gràfica el que hi havia en tot aquest recorregut i que ja ha desaparegut: carrers i passatges d'aire rural i no tan rural, algunes masies, relíquies industrials obsoletes o abandonades, casetes amb jardinet que en alguns casos es van convertir en barraques, construccions insòlites com ara jardins d'ús comunitari fets pels mateixos veïns, alguns camps d'esports, un restaurant bo... Nostàlgies a part i amb alguna excepció, no gaires elements que calgués conservar. Tothom sabia que era una zona sentenciada perquè un dia o altre caldria obrir la Diagonal i ningú no feia millores, o feia només les més imprescindibles. Aquesta situació va durar dècades i el resultat va ser un paisatge decadent i amb un punt d'enyorança, que, a més, dividia el barri transversalment. A la dècada dels anys seixanta del segle passat es va començar a dibuixar la futura Diagonal amb la construcció dels habitatges de les cooperatives. Eren terrenys barats per la seva ubicació que van permetre edificar habitatges dignes a preus assequibles en règim cooperatiu — fórmula molt coneguda al barri —, en uns anys que hi havia poques o cap ajuda oficial. Aquests habitatges, alguns amagats durant anys en un entramat de carrerons, tenen ara el privilegi de sobreviure arrenjerant-se en una prestigiosa avinguda plena d'edificis singulars.

L'obertura ha fet possible la revaloració de velles fàbriques obsoletes que estan just darrere de les dues façanes de la Diagonal i que s'han rehabilitat i s'han convertit en centres culturals o en espais dedicats a les noves tecnologies de la comunicació i el coneixement. D'aquesta manera, s'ha preservat una part del ric patrimoni d'arqueologia industrial del Poblenou. Ca l'Aranyó, Can Jaumandreu, Can Ricart i l'Olivar Artés en són alguns exemples.

l'edifici Cerdà va imaginar a mitjan segle XIX la Diagonal com una de les tres vies transcendents de la ciutat. Les altres dues es van fer ràpid, però la Diagonal ha trigat gairebé 150 anys a fer-se realitat. Barcelona està celebrant aquest aniversari del Pla de l'Eixample en el mateix moment que s'estan acabant de construir les dues façanes de la nova Diagonal. Encara hi ha moltes grues i falta per acabar els voltants de la plaça de les Glòries, els edificis de la Cambra i de Telefònica, etc., però ja es pot dir que la resta és un continuu de façanes.

En aquest dossier, Albert Serratosa, pare del pla comarcal i el primer admirador de Cerdà, explica en un article molt pedagògic el paper de la Diagonal i avisa dels dos perills en què pot incórrer el tram que va de les Glòries al mar.

L'obertura del nou tram encara presenta unes quantes incògnites i alguns punts controvertits: l'oportunitat o no de fer-hi passar el tramvia, la ubicació del carril bici, la concentració d'edificis de gran alçada, el disseny del Parc del Centre de Jean Nouvel o la conservació i l'ús futur de Can Ricart, per al qual l'arquitecta Benedetta Tagliabue ha fet un projecte molt intervencionista que no s'adiu gens amb l'esperit de la vella fàbrica.

MARIA FAVÀ / JOSEP SANSANEDAS

Fotografies del fons de l'Arxiu Històric del Poblenou i de: Antonio Becerra / Rossend Calvet / Pepe Encinas / Estruch / Josep Maria Huertas / Robert Nebot / Anna Parera / Pere Parera / Josep Sansanedas

UNA DIAGONAL NOVA: UN PAISATGE DESAPAREGUT

La Diagonal: d'Esplugues al Poblenou

1. Les vies transcendents

Després d'una primera classificació de caràcter social per deixar clara la primacia del contingut (les persones) sobre el continent (les pedres, els edificis, els arbres...), Cerdà, en el Projecte de Reforma i Eixample de Barcelona (1859), superposa una altra distinció: les vies i els *intervies* que representen, respectivament, la mobilitat, l'accessibilitat i les relacions entre les persones, d'una banda, i la privacitat de les llars, de les famílies i dels individus, de l'altra. En llenguatge menys tècnic, es tracta dels carrers i les *mansanes*, característiques des d'aleshores de l'Eixample i, més enllà, de la marca Barcelona.

Pel que fa a les vies, és coneguda la retícula amb carrers de mar a muntanya i de llevant a ponent. De nou recordarem que la quadrícula no la inventa Cerdà, però sí que li dona una base científica, relligant l'amplària dels carrers amb l'alçada dels edificis i les dimensions del patí interior de mansana; configurant la cruïlla amb la introducció d'uns xamfrans generosos que faciliten els girs i augmenten la seguretat d'unes futures «locomotores domesticades» que circularan a 40 km/hora i arribaran a les portes de les cases; i distribuint el trànsit al servei de la comoditat dels vianants i de l'eficiència dels diferents modes de transport, mecanitzat o de tracció animal.

Amb perspicàcia, Cerdà copsa el canvi fonamental representat per la nova font d'energia, el vapor, que trastoca el transport (ferrocarrils i vaixells) i la manera de transformar les matèries primeres. La indústria és vista com una nova forma de producció tan important com per afegir «una nova civilització» a les tradicionals, conegudes com a paleolític i neolític. Aquesta última, basada en l'agricultura i la ramaderia, començà fa 60.000 anys,

La mobilitat serà, intueix Cerdà, el tret distintiu de la nova civilització i per aquest motiu els carrers han de superar l'amplada mitjana de quatre metres pròpia de la ciutat emmurallada. El salt és espectacular, puix que multiplica per cinc no ja el valor mitjà, sinó l'amplada mínima, que passa a 20 metres amb l'afegit dels xamfrans.

La visió extraordinària de Cerdà no acaba aquí. La quadrícula igualitària de carrers de 20 metres permet una fluïdesa sense precedents del trànsit urbà amb moltes alternatives per anar d'un lloc a l'altre de l'Eixample. No obstant això, aquesta previsió no és suficient i cal millorar els llargs recorreguts interns de la ciutat i connectar Barcelona, ni més ni menys, que amb «la vialitat universal». Per atendre aquesta demanda, Cerdà preveu les anomenades «vies transcendents», de 50 metres d'amplada, per garantir, juntament amb el port i el ferrocarril, la comunicació i els intercanvis amb l'exterior. Estem parlant de la Gran Via de les Corts Catalanes, de l'avinguda Meridiana i de la Diagonal, totes les quals conflueixen en la inacabada plaça de les Glòries. Encara avui, aquestes tres vies són les grans entrades i sortides de la ciutat i tenen continuïtat en les autopistes d'accés. En 150 anys, malgrat les previsions del vigent Pla General Metropolità, només s'ha afegit una nova via d'entrada i sortida comparable amb les vies transcendents: el túnel de Vallvidrera, o millor dit, una de les dues galeries previstes.

2. Funcions de la Diagonal

Una de les virtuts de Barcelona és la complexitat pròpia d'una gran ciutat, i la Diagonal és el paradigma de la multiplicitat de funcions:

A.- Facilitar els llargs recorreguts urbans d'un extrem a l'altre de la ciutat.

B.- Arreplegar el trànsit de la quadrícula i dirigir-lo a les sortides tradicionals per la vall del Llobregat, per la vall del Besòs i per la costa.

A més, cal tenir en compte els altres eixos:

a) Segons el Pla general metropolità, els túnels de Collserola han de permetre alleugerir la tasca de suport de les entrades i sortides de la ciutat. Per ara, això no obstant, el túnel de Vallvidrera només compleix a mitges aquesta funció, i els túnels d'Horta, viari i ferroviari, no tenen encara dates de construcció.

b) L'autopista del Vallès (AP-7) va canalitzar en el seu moment (any 1974) el trànsit de pas i, juntament amb la Ronda de Dalt (1992), va absorbir en bona part els moviments, sobretot de camions, de la Carretera Nacional II de Madrid a França per la Jonquera, que durant molts anys travessava Barcelona de cap a cap.

c) Fins a la guerra «incivil» de 1936-1939, el carrer de Ferran era el centre comercial per excel·lència, que va estendre's primer per la Rambla, després pel passeig de Gràcia i, a poc a poc, per la Diagonal en direcció oest.

d) Al passeig de Gràcia, els bancs i altres entitats financeres anaren desapareixent i els vianants tornaren a passejar, quan s'ampliaren les voreres i retornaren els comerços. Aquest és un procés que també s'està accelerant de manera desigual a la Diagonal.

e) Els grans centres comercials ocuparen la perifèria de Barcelona i les poblacions de l'entorn metropolità. El centre s'empobrí fins que el comerç urbà mostrà la gran capacitat de fer ciutat. És el que està passant a la Diagonal.

3. Les característiques de la Diagonal

De fet, s'hauria de parlar de «les Diagonals» que mostren una continuïtat bàsica, si bé amb un grau de diversitat segons els trams. Un primer tret diferenciador és l'amplada: 50 metres del Fòrum a la plaça Francesc Macià, 80 metres d'aquesta plaça fins al carrer d'Entença i 100 metres fins a Esplugues. Òbviament, aquestes diferents seccions condicionen la distribució dels múltiples usos d'aquesta gran avinguda.

No entrarem en detalls pel que fa al tram entre la plaça de les Glòries i el passeig de Gràcia. Només cal reconèixer que no acaba d'arrencar. El tram següent fins a la plaça de Francesc Macià té força empenta, però amb alguns entrebancs, igual que el tros següent fins a L'Illa. La resta mostra una vitalitat ben visible, primer comercialment fins a El Corte Inglés i la Caixa i després per una multiplicitat d'equipaments universitaris, esportius i representatius (destaca el palau de Pedralbes, seu de la institució mediterrània), culminant amb el parc Cervantes.

4. La Diagonal del Poblenou

Durant l'elaboració del Pla General Metropolità (revisió del Pla General del 1953) es plantejà modificar la qualificació urbanística. Ja en aquella època (primera meitat dels anys setanta) es veia clar que el Poblenou s'estava transformant. Les indústries es traslladaven a la primera corona metropolitana i eren substituïdes per magatzems i per serveis de transport. Canviaven els usos però s'aprofitaven

les edificacions industrials. Era un canvi gradual sense necessitat de modificar la qualificació urbanística, que de manera dominant era industrial.

En una època de forta especulació espantava posar en el mercat una extensió tan considerable de sòl. Encara no tenia prou empenta la «ciutat del coneixement» més enllà de l'ús d'oficines, i aquestes no podien omplir tant espai. L'alternativa hauria estat augmentar l'ús residencial. En una Barcelona excessivament densa i amb edificabilitats massa altes, es corria el perill d'augmentar els sòls residencials en contradicció amb l'objectiu bàsic del nou planejament no tan sols de contenir l'excés d'edificabilitat sinó també de rebaixar-la de manera significativa.

A més, l'urbanisme en general no estava prou dotat amb mecanismes de seguiment i de control. Una transformació sobtada d'usos corria el perill d'augmentar una oferta innovadora molt superior a la demanda de l'època. Més de 30 anys enrere no hauria estat assenyat mantenir un excés d'oferta durant un període tan llarg de democràcia feble.

Es pot discutir el sistema d'anar transformant a glops una quantitat tan enorme de sòl. Avui és fàcil la crítica amb l'argument que el Pla General Metropolità hauria d'haver estat revisat ja fa molt de temps. No obstant això, cal recordar el context d'aquells anys, amb un creixement econòmic força considerable i sobretot amb un seguit d'esdeveniments extraordinaris: Jocs Olímpics d'Estiu (1992) i Fòrum de les Cultures (2004). Amb resultats desiguals, el cert és que impulsaren la materialització d'estructures i infraestructures ja previstes però que haurien necessitat terminis molt més llargs.

L'obertura de la Diagonal del Poblenou és un fet molt notable, si bé comporta una gran preocupació en dos sentits. D'una banda, no es van debatre les possibilitats d'ampliar la secció a 60, 80 o 100 metres com es va fer a Sant Gervasi, Sarrià i Les Corts, on ha estat possible enquirir nous serveis, opció no disponible amb l'amplada de 50 metres. El tema donaria més de si. Per no allargar massa aquestes reflexions, cal recalcar l'encert de la terciarització i la benvinguda a la societat del coneixement, compatible amb una raonable dosi d'ús residencial.

Queda pendent també el tipus d'ordenació dels intervies (de les mansanes), amb el benentès que s'han respectat les vies de la quadrícula Cerdà. El problema de fons és la manca de consideració envers el paper del comerç urbà o de barri en totes les zones de la ciutat compacta.

Com a conclusió, dues qüestions són primordials encara que no úniques. La primera és la necessitat d'una forma d'edificació «segons alineació de vial» (que vol dir carrers amb edificacions contínues) per fer possible el comerç de barri. La segona, pel mateix motiu i per respecte als vianants, cal preveure voravies més amples d'un mínim de 5 metres als carrers normals i de 7, 10 o més a les avingudes, passeigs o «vies transcendents» en els trams més centrals. Temes que deixarem per a una altra ocasió, ja que són fonamentals per a la funcionalitat, la comoditat i la representativitat d'una ciutat que vol ser de primer ordre i conservar la diversitat i la quantitat excepcional del seu arbrat.

ALBERT SERRATOSA,
enginyer de camins, nat al Poblenou

Els noms de la Diagonal

La Diagonal, batejada per Ildefons Cerdà des de l'origen de l'aprovació del seu Pla d'Eixample amb el nom de Gran Via Diagonal, és la via pública que, en la seva història, ha patit més canvis de nom. El primer canvi de nom proposat per la Comissió quarta de l'Ajuntament

de Barcelona, de què formava part Víctor Balaguer, va ser aprovat el 10 de novembre de 1874 pel Ple municipal, sota la presidència de Francesc de Paula Rius i Tulet: «[...] proponientdo que la calle Diagonal del Ensanche se denomine Argüelles con cuyo nombre es ya conocida». Efectivament, l'Ajuntament de la Vila de Gràcia ja havia posat

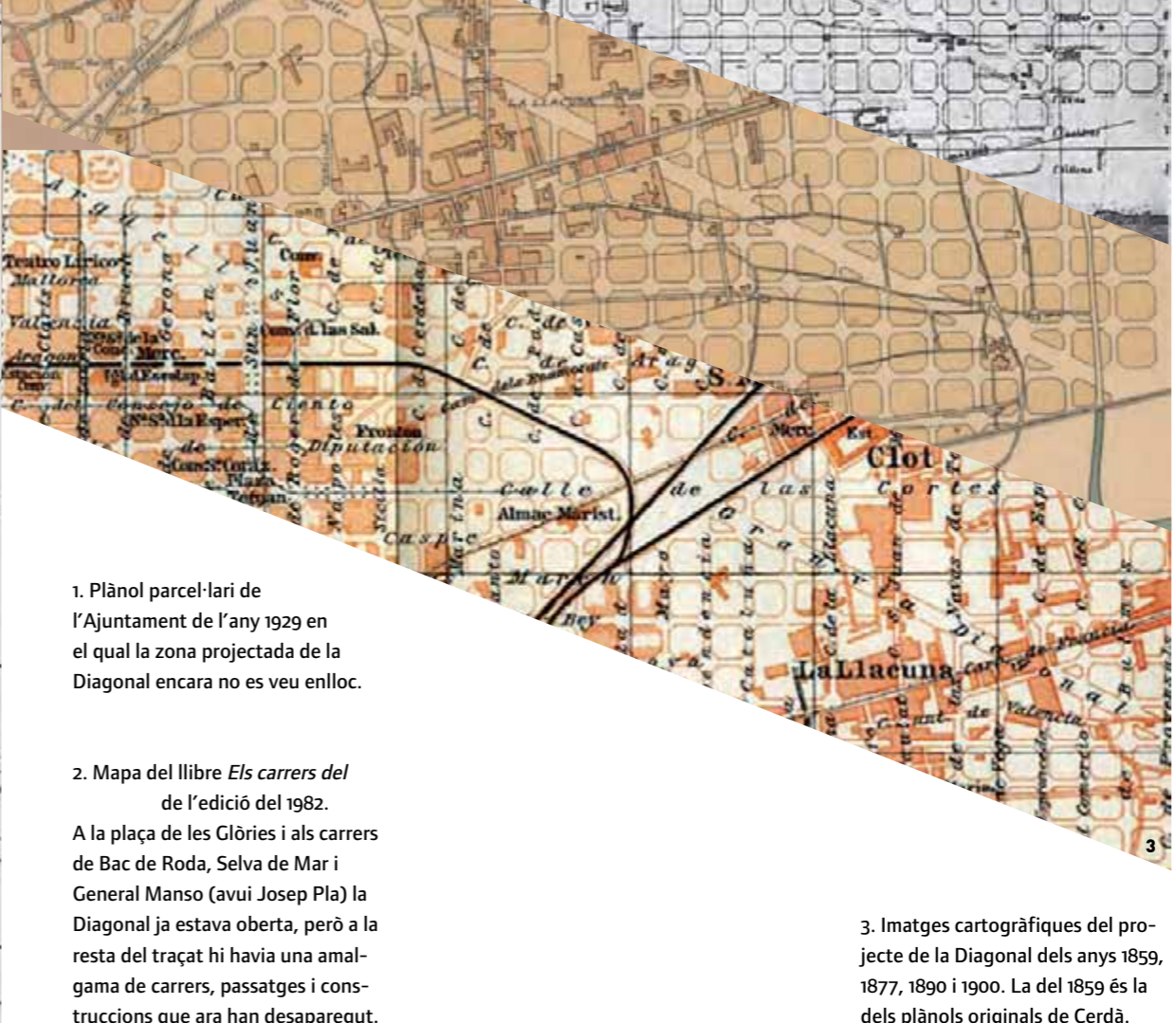
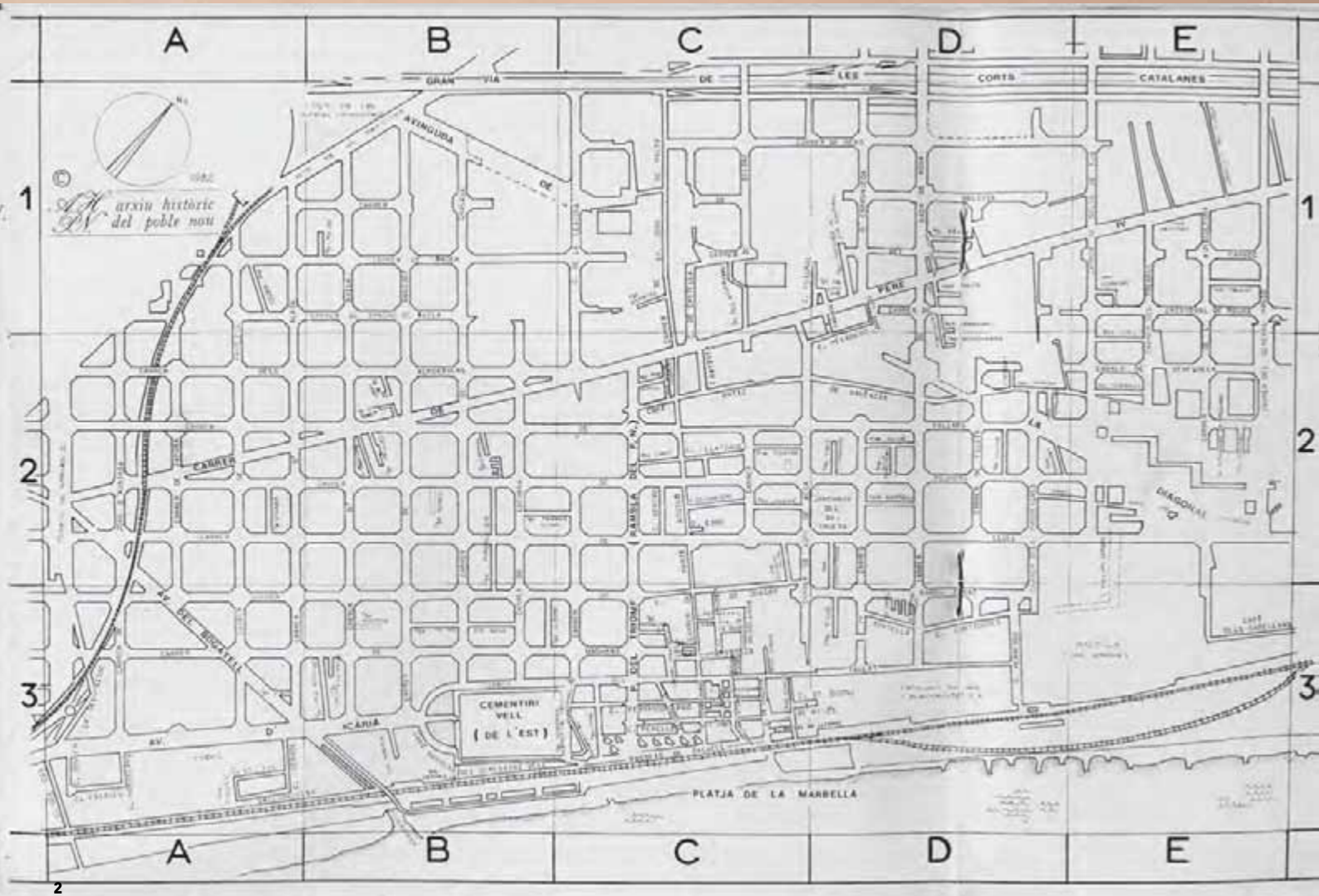
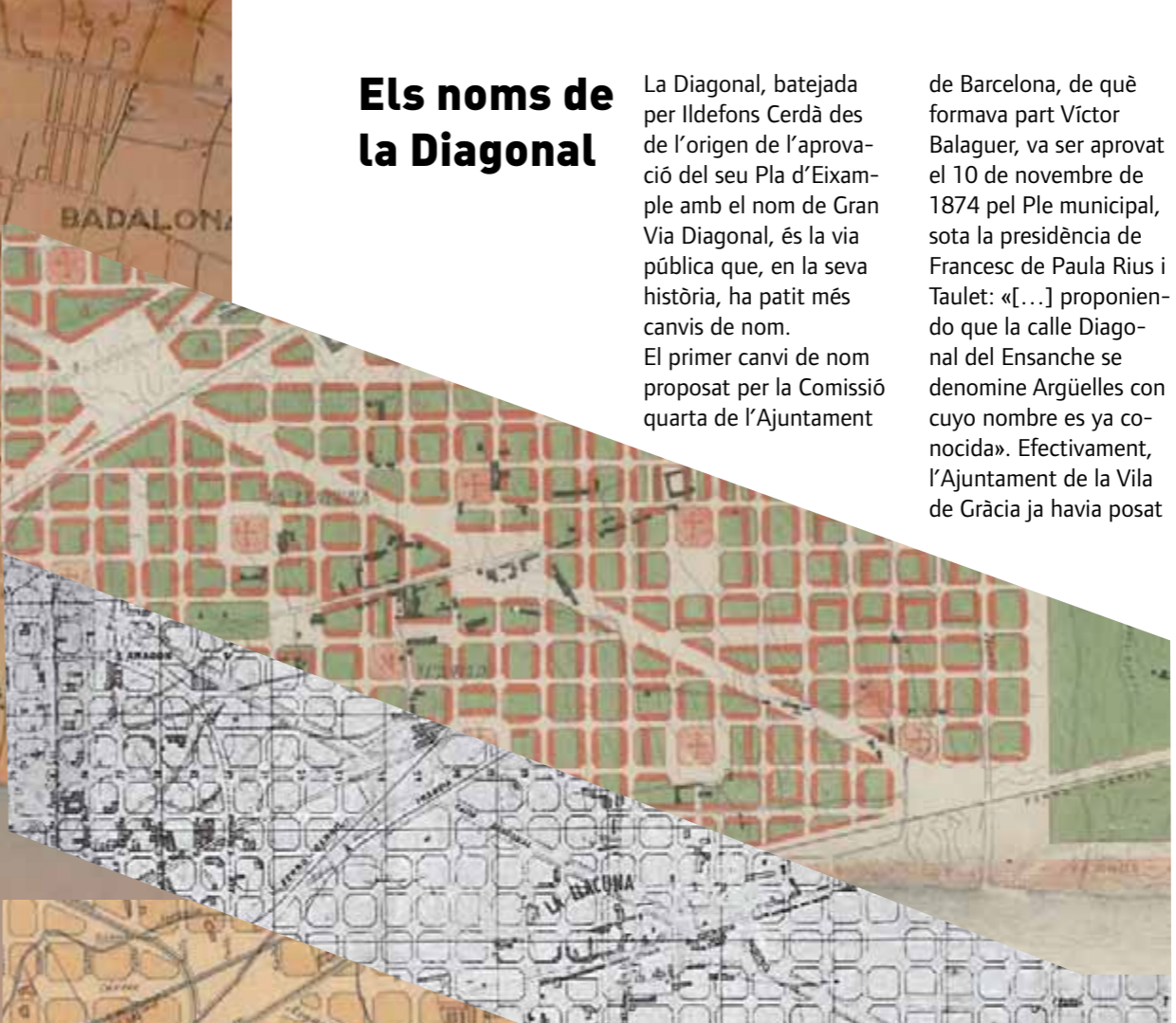
el nom d'Argüelles a un carrer (actualment carrer de Terol) i no va tardar gaire a canviar l'emplaçament de la dedicació quan es va començar a materialitzar la nova via Diagonal i destinar la dedicació d'aquest singular personatge a aquesta important via. El 29 de març de 1922 s'aprovà el nom de Nacionalitat Catalana, en substitució d'Argüelles. Però Argüelles es resistia a ser desnonat del nomenclàtor i un tram de la Diagonal va continuar dient-se d'Argüelles, fins que el 14 de maig de 1924 el nom va ser restaurat oficialment.

Aquesta restauració del nom d'Argüelles va durar poc, ja que el 13 de gener de 1925 es va acordar dedicar tota la Diagonal al rei Alfons XIII, monarca aleshores regnant a Espanya.

Amb la proclamació de la Segona República espanyola, el nom Alfons XIII caigué del nomenclàtor de la ciutat i el 16 d'abril de 1931 fou substituït per avinguda del Catorze d'Abril.

Acabada la Guerra Civil, el 7 de març de 1939, nou dies després de l'entrada de les tropes franquistes a Barcelona, fou aprovat el canvi de nom de la Diagonal per Generalísimo Franco. Aquesta dedicació durà fins al 22 de juny de 1979, data en què fou restaurat l'antic nom d'avinguda Diagonal.

JORDI FOSSAS

1. Plànol parcel·lari de l'Ajuntament de l'any 1929 en el qual la zona projectada de la Diagonal encara no es veu enlloc.

2. Mapa del llibre *Els carrers del* de l'edició del 1982. A la plaça de les Glòries i als carrers de Bac de Roda, Selva de Mar i General Manso (avui Josep Pla) la Diagonal ja estava oberta, però a la resta del traçat hi havia una amalgama de carrers, passatges i construccions que ara han desaparegut.

3. Imatges cartogràfiques del projecte de la Diagonal dels anys 1859, 1877, 1890 i 1900. La del 1859 és la dels plànols originals de Cerdà.

1. Vista aèria de l'any 1988 on es veuen encara dues construccions al mig de la Diagonal.

2. Pas a nivell de la plaça de les Glòries tal com estava el 1934. D'esquerra a dreta, la carretera de Ribes, la Gran via i la Diagonal.

3 i 4. El camp del Gimnàstic quan ja s'havia obert un tram de la Diagonal, la continuació de la qual va acabar fent desaparèixer aquest equipament. A sota, equip de futbol d'Iberia Radio en aquest mateix camp uns anys abans, el 1970.

5 i 6. Ca l'Aranyó al carrer de la Llacuna. La primera fotografia és del 2004, quan ja estava en obres. La segona és del 1980, quan era només una fàbrica abandonada.

7. Vista aèria del 1954 de la fàbrica de la Hispano Olivetti, actualment remodelada i convertida en el Centre Comercial Glòries, que té façana a la Diagonal.

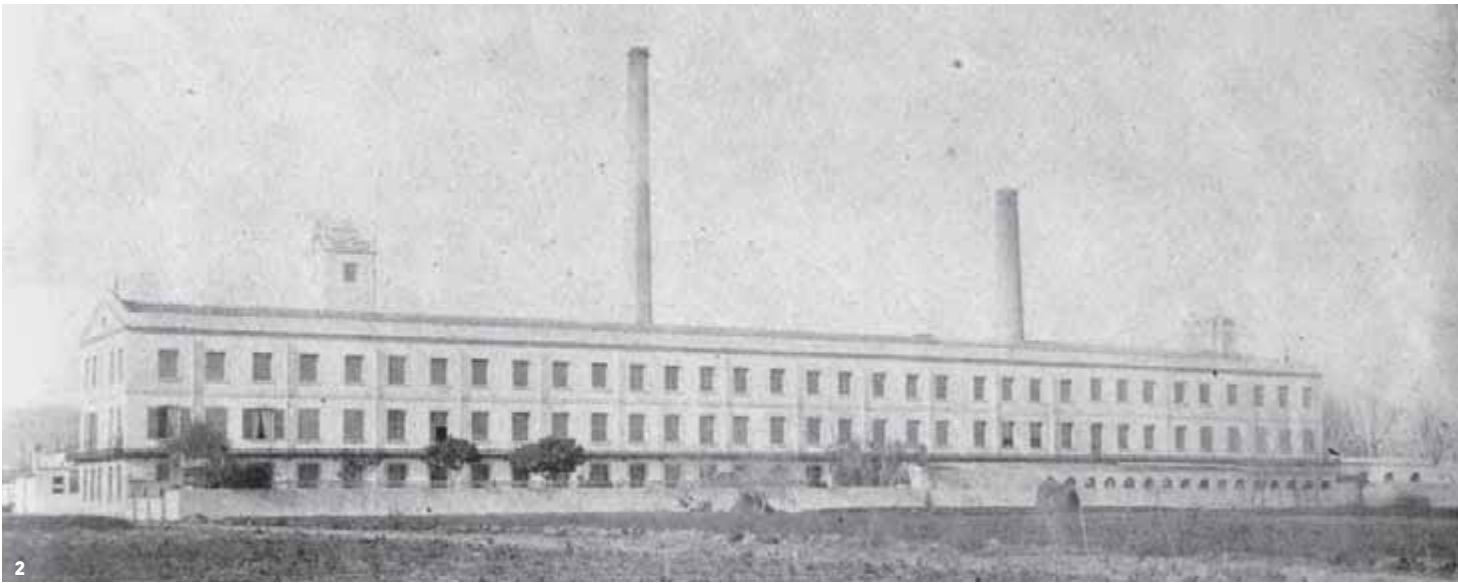

- 3. Confluència de Pere IV amb la Diagonal. Al fons, una fàbrica paperera que hi havia a la confluència del carrer de Pere IV amb Bilbao. En primer terme, un solar que es destinava a deixalleria.
- 4. Obres d'obertura de la Diagonal a l'altura del carrer de Castella. La fotografia està presa des del carrer del Marroc.
- 5. La Diagonal a l'altura del carrer Bilbao l'any 2000. Al fons, els blocs de la Cooperativa Pau i Justícia, que avui s'anomena Grup Civit.
- 6. Equip de futbol del Centre Moral de l'any 1956. En segon terme es veu la torratxa de Can Ricart.
- 7. El camp de futbol del Centre Moral, on jugava el Monopol, abans de l'obertura de la Diagonal.
- 8. La cruïlla de Pere IV amb Diagonal l'any 2000.
- 9. El 1965 es van iniciar els treballs de construcció dels habitatges de la Cooperativa Pau i Justícia. Aquests blocs, que es van aixecar en camps erms, han quedat ara en la confluència dels carrers de Bilbao, Marroc i Castella i de l'avinguda Diagonal.
- 10. La fàbrica de Construccions Field, que feien caldereria. Estava al carrer de Pere IV, 254-260, entre Lope de Vega i Bilbao, més o menys on ara s'aixeca l'esvelt edifici de l'Hotel Me. La fotografia és de l'any 2000.

1. Panoràmica del 1915 on s'identifica el carrer de Pere IV. Tot i que la postal està signada per l'editor Tolrà Viazó, probablement l'autor és el fotògraf francès Roisin, que estava especialitzat en panoràmiques i que va fer les millors que es conserven de Barcelona.

2. Fotografia del 1996 de la placeta de Vilarasau que van construir els mateixos veïns en un espai erm. La plaça, que servia de lloc de trobada i esbarjo, estava on ara hi ha la confluència de la Diagonal amb el carrer de Bilbao.

1. A la FRACSA, Fàbrica de Caucho y Apósitos, hi van treballar diverses generacions de poblenovins. Estava al carrer de Lope de Vega entre el carrer de Recaredo i el camí Antic de València.

2 i 3. Can Jaumandreu el 1886 i el 2006. Aquesta fàbrica d'indianes era coneguda amb el nom popular del Vapor de la Llana. Ara és una escola taller de propietat municipal on es fan cursos de formació. Està al carrer de Sant Joan de Malta en la confluència amb la Diagonal.

Can Ricart en diferents èpoques. La panoràmica de dalt és del 1922 (4). L'autor del gravat, probablement de mitjan segle XIX, és Castelnuovo (5). La foto número (6) és una panoràmica del 2005 i la (8) correspon a un acte reivindicatiu, el febrer de 2005, per a la preservació d'aquest complex fabril com a patrimoni arquitectònic.

8. Una filera de cases obreres que estaven al carrer de Lope de Vega, darrere de Can Ricart. La postal està datada el 1920.

9. Obres de construcció del Parc del Centre del Poblenou des de la torre de Can Ricart.

1, 2 i 3. Confluència de Pallars amb Diagonal abans i ara. Les dues primeres fotografies són del 2004 i l'última és del 2009.

4 i 5. Els nous edificis a la confluència de Diagonal amb el carrer de Fluvià. En la segona fotografia hi ha una sortida de fums que recorda una escultura d'acer Corten.

6. El carrer de Recaredo, que també ha desaparegut, el 1998. Estava entre els carrers de Lope de Vega i Espronceda.

7. El petit passatge de l'Angle vist del carrer de Pere IV el 1989. Feia realment un angle i anava fins al carrer del Puigmal. Tots dos han desaparegut.

8. Davant del passatge de l'Angle, a l'altra banda del carrer de Pere IV, hi havia el passatge de Sertori, que acabava al carrer de Recaredo. Ja no existeix.

9. Panoràmica de l'any 2000 amb un tram obert de la Diagonal.

1 i 2. La fàbrica Oliva Artés. La foto de la façana és de l'any 2003. L'altra és del 1930. El 1979, els treballadors es van organitzar en cooperativa per salvar la fàbrica i els seus llocs de treball i van aguantar uns quants anys. Els experts consideren que és de les naus industrials més belles del Poble Nou. Segons els últims projectes municipals, es vol destinar a «museu del suburbí».

3. Vista general de la cruïlla de Pere IV-Espronedada amb la fàbrica Oliva Artés l'any 1989.

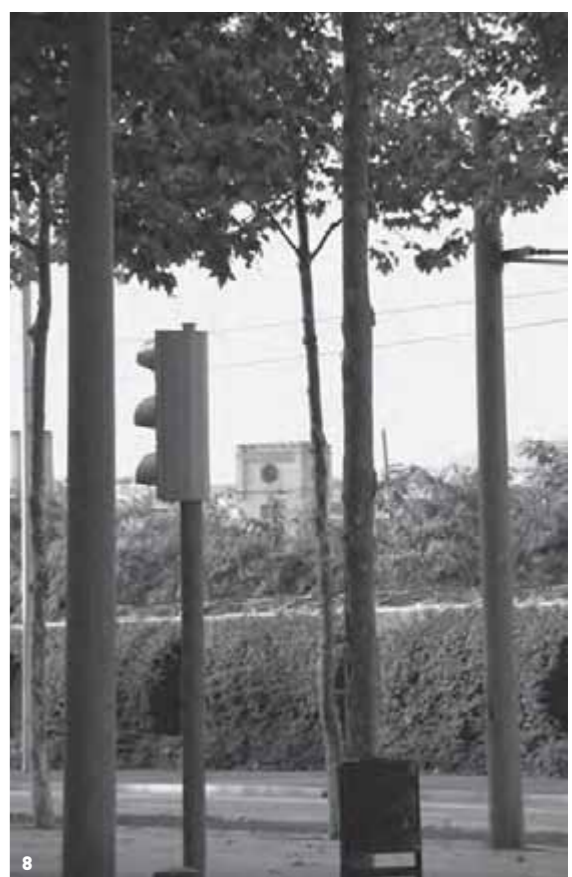
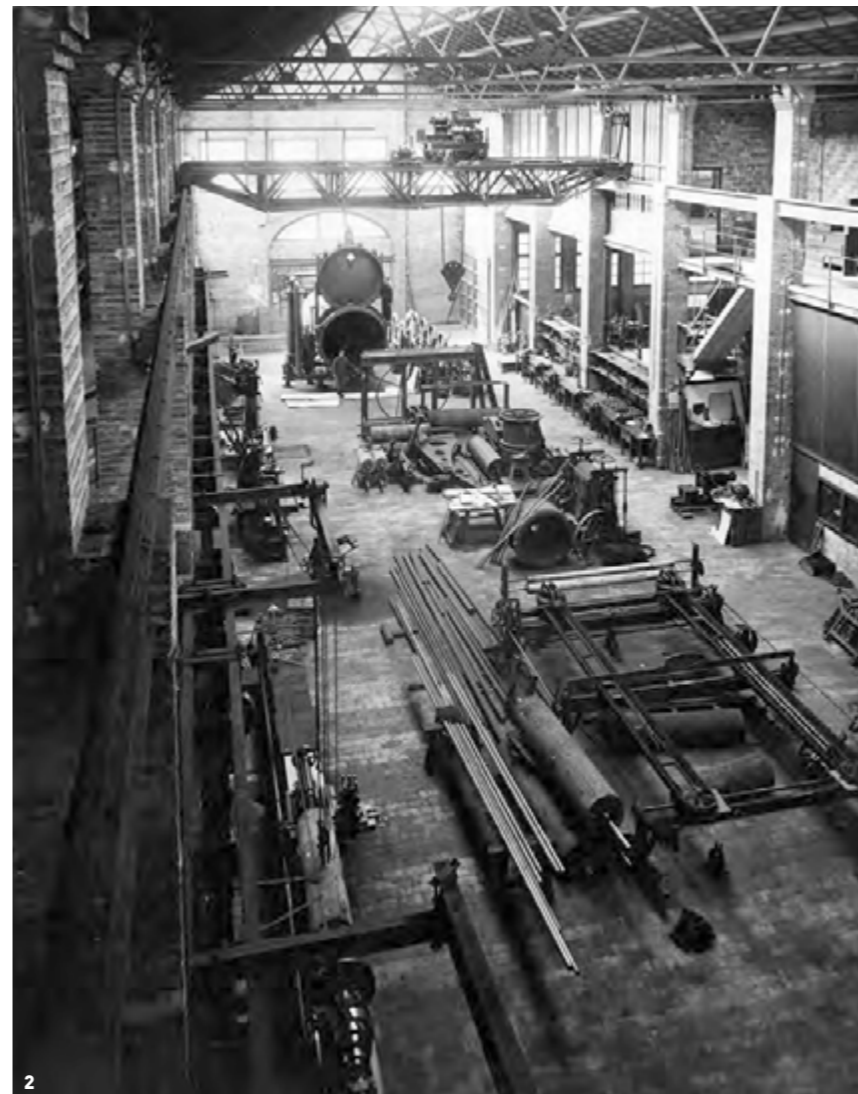
4. Interior de la tintoreria industrial de Viuda e Hijos de J. Buhigas, que estava en aquesta zona, on el carrer de Pere IV es troba ara amb la Diagonal.

5. Un solar de la confluència de la Diagonal amb Lope de Vega abans que s'hi construïssin pisos. Any 2000.

6, 7 i 8. Parc del Centre del Poblenou. La primera fotografia és de la festa d'inauguració del Parc i darrere es veu l'Hotel Me, quan encara estava en construcció l'any 2008. A l'última, el tancament de buguenvil·lees del Parc i la torratxa de Can Ricart en segon terme. Any 2009. L'autor del Parc és l'arquitecte Jean Nouvel, el mateix de la Torre Agbar.

9. La masia que hi havia al carrer de Pere IV enganxada a la paret d'Oliva Artés. La fotografia és dels anys seixanta. En primer terme, les llambordes i les vies dels tramvies que passaven per l'antiga carretera de Mataró.

Vda. e Hijos de J. Buhigas TINTORERIA Pedro IV, 247-249. — Teléf. 821 BARCELONA - San Martí

1. El passatge de Baraldés anava del carrer de Pallars al passatge de Marina. La fotografia és del 2004.

2, 3, 4 i 10. El passatge de Cusidó abans i ara. Estava entre els carrers de Pujades, Pallars, Fluvià i Provençals.

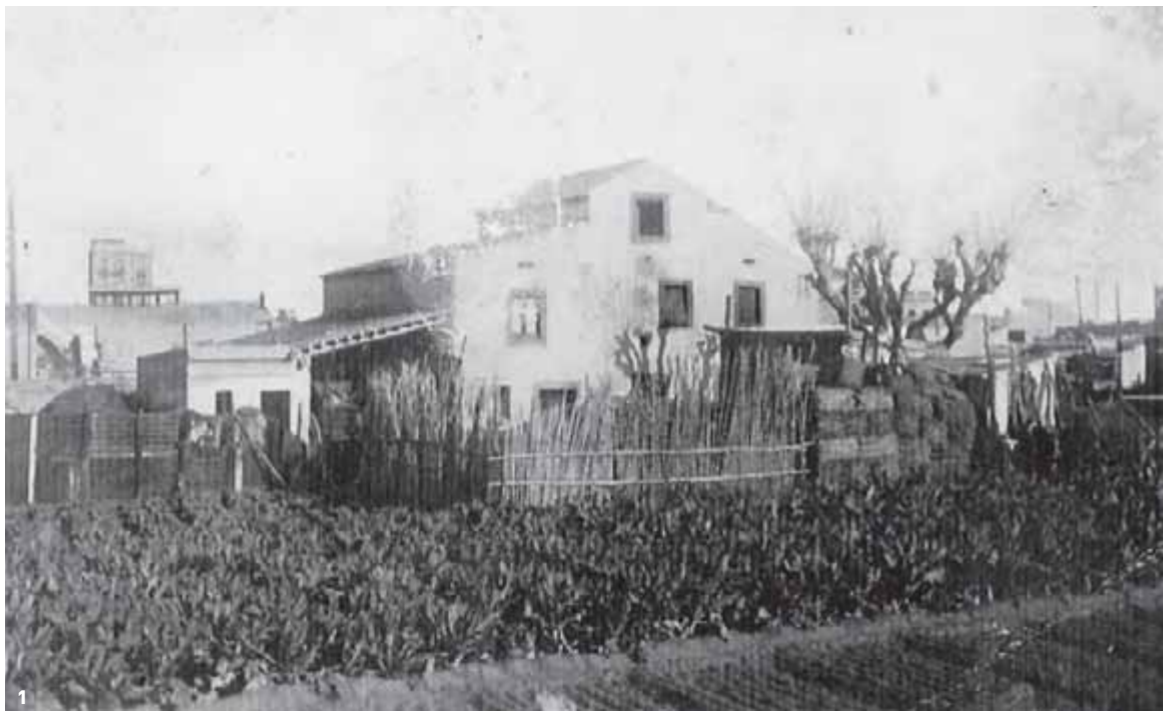
8. El passatge de Mallart estava entre Pujades, Pallars, Provençals i Selva de Mar.

9. El passatge de Marina tenia un traçat semicircular. Connectava amb el camí Antic de València a l'altura de Bac de Roda i anava fins al carrer de la Selva de Mar. La fotografia és de l'any 2003.

11, 12 i 13. La zona entre els carrers de Provençals i Fluvià, coneguda popularment com el Rancho Grande, com era abans i com està ara. La primera fotografia correspon al restaurant del mateix nom, que estava al carrer de Pallars, que malgrat estar en un veïnat força deprimat va aconseguir una merescuda fama gastronòmica.

1. Cal Gran era una masia que estava al camí Antic de València número 10. La fotografia és del 1940.

2. Les pistes de tennis de la Diagonal que estaven a tocar del carrer de Bac de Roda. En segon terme, els blocs de la cooperativa d'habitatges Bac de Roda. La fotografia és del 1975.

3. La Diagonal es va obrint. Fotografia corresponent a l'any 1998.

4. La Diagonal a l'altura del carrer de Provençals l'any 2005.

5. L'última casa que tallava la Diagonal de banda a banda. La foto és del 1998.

6. Promoció d'habitatges en règim de protecció oficial a la confluència de la Diagonal amb Pallars. Any 2008.

7. Edifici de nova construcció a la confluència del carrer de Pujades amb la Diagonal. Any 2009.

1. El tram del carrer de Provençals entre Pujades i Pallars a punt de ser enderrocat. La fotografia és del 2004.

2. El carrer de Veneçuela a la confluència amb la Diagonal. Any 2004.

3. L'any 2000, la Diagonal ja estava oberta a la zona de les cooperatives.

4. La Diagonal des de Selva de Mar l'any 2009.

5. Obertura de la Diagonal a la zona de Bac de Roda amb Pere IV. Any 1998.

6. Diagonal número 63. Habitatge abandonat abans de ser enderrocat.

7. Nens de l'escola Joaquim Ruyra, situada al carrer de Lull en l'encreuament amb la Diagonal, caminant per l'avinguda encara sense urbanitzar. Any 1975.

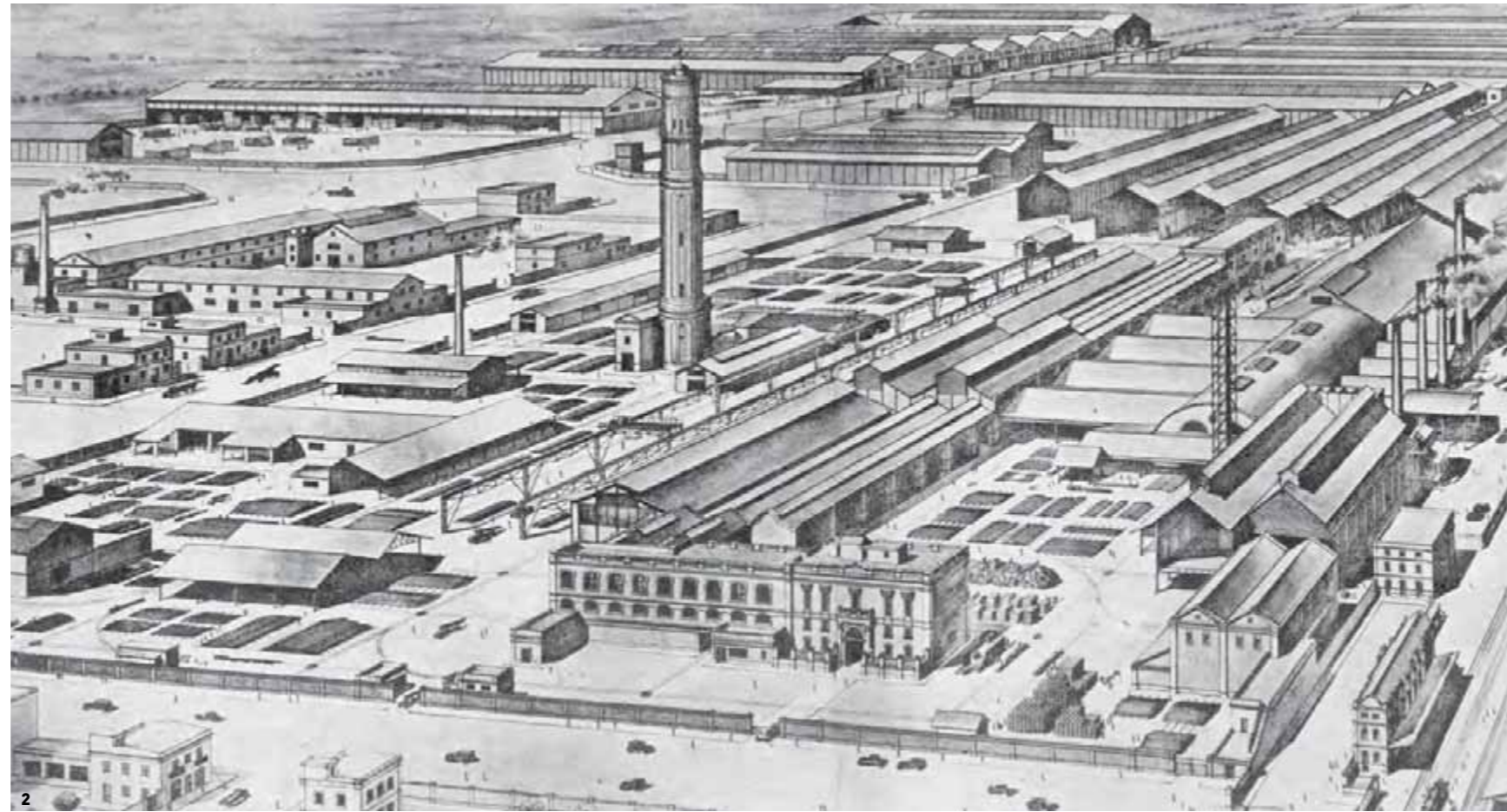
8. Tram del carrer de Pujades entre Fluvà i Provençals, que també ha desaparegut. Era l'any 2004.

9 i 10. El veïnat de les tres cooperatives. A la primera fotografia, el primer edifici és el del Montseny, i la resta el de la Ribera. A la segona, els blocs del Sagrat Cor.

11. Durant molts anys, el nom del Poblenou va estar associat a les barraques, que estaven a la confluència dels carrers de l'Agricultura i Lull. Al fons, els blocs de les cooperatives. La fotografia és de l'any 1973.

12. El començament de la nova Diagonal amb l'Hotel Princess. En primer terme, els dos tramvies.

1 i 2. La fàbrica Macosa, coneguda popularment com a Can Girona. Tant a la fotografia com al gravat es remarca l'edifici de la direcció. En el gravat també es veu la Torre de les Aigües, que va construir l'arquitecte Falgués. Avui, una gran part del solar que va ocupar aquesta immensa fàbrica és on s'aixequen els blocs de Diagonal Mar.

3 i 4. Diagonal Mar. La primera fotografia és del 1996 abans de començar les obres. A la segona, les obres ja estaven en marxa.

5. Vista aèria de la zona del carrer de Llull el 1965, transformat totalment per l'obertura de la Diagonal fins al mar.

6 i 7. Un merendero i una masia del barri de la Mina. La fotografia del merendero és dels voltants del 1900. La de la masia, del 1974.

8. Vista aèria de la costa del Poblenou. A l'extrem esquerre de la fotografia es veu el gasòmetre, al mig l'estació de tren del Poblenou i en segon terme la Torre de les Aigües de Can Girona. Gran part d'aquesta zona està ocupada ara per la zona residencial, el Centre Comercial i el Parc de Diagonal Mar.

9, 10 i 11. Els minigratacels i el Parc de Diagonal Mar i el complex del Centre Comercial de Diagonal Mar l'any 2006.

1. Vista aèria del barri de barraques del Camp de la Bota cap al 1960. La filera de barraques sembla que segueix la traça del que ha estat anys després la Diagonal. Damunt del que havia estat aquest barri ara hi ha la depuradora del Besòs i el Fòrum.

2. El castell del Camp de la Bota el 1968, poc abans de desaparèixer. Hi havia barraques adossades als murs del castell.

3. Vista aèria de la incineradora del Besòs l'any 1973.

4. Vista aèria del primer tram de la Diagonal quan s'estaven construint els edificis del Fòrum de les Cultures que es va celebrar el 2004.

5, 6 i 7. L'espai del Fòrum. A dalt, l'edifici blau que té forma de triangle i que és obra del despatx d'arquitectes Herzog i De Meuron; a sota, una jornada de portes obertes amb l'Hotel Princess al fons i la placa fotovoltaica.